

KONFERENSIYALAR.COM

ANJUMANLAR PLATFORMASI

**XVII RESPUBLIKA ILMIY-
AMALIY KONFERENSIYASI**

**YANGI DAVR ILM-
FANI: INSON UCHUN
INNOVATSION G'OYA
VA YECHIMLAR**

SENTYABR, 2026

ISSN 3093-8791

ELEKTRON NASHR:

<https://konferensiyalar.com>

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.
XVII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.
2-jild, 17-son (14-sentyabr, 2026-yil).– 132 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 11-sentyabr

Mas'ul muharrir:

Isanova Feruza Tulqinovna

Annotatsiya

Mazkur to'plamda "Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar" mavzusidagi XVII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari jamlangan. Nashrda respublikaning turli oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlari va amaliyotchi mutaxassislari tomonidan tayyorlangan maqolalar o'rin olgan bo'lib, ular ijtimoiy-gumanitar, tabiiy, texnik va yuridik fanlarning dolzarb muammolari va ularning innovatsion yechimlariga bag'ishlangan.

Ushbu nashr ilmiy izlanuvchilar, oliy ta'lim o'qituvchilari, doktorantlar va soha mutaxassislari uchun foydali qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ilmiy-amaliy konferensiya, innovatsion yondashuv, zamonaviy fan, fanlararo integratsiya, ilmiy-tadqiqot, nazariya va amaliyot, ilmiy hamkorlik.

Barcha huquqlar himoyalangan.

© Scienceproblems team, 2026-yil

© Mualliflar jamoasi, 2026-yil

MODERNISTIK ROMANLARDA PORTRET TAVSIFLARINING POETIK VA KONSEPTUAL XUSUSIYATLARI

Andaqulova Nilufar Botirjon qizi

Jizzax davlat pedagogika universiteti
3-kurs tayanch doktoranti

Annotatsiya. Ushbu tezisda modernistik romanlarda portret tavsifining an'anaviy tashqi qiyofa tasviridan psixologik, ramziy va konseptual ifoda vositasiga aylanish jarayoni tahlil qilinadi. Jeyms Joysning Ulysses, Virjiniya Vulfning Mrs Dalloway, Frans Kafkaning Der Prozess hamda Uilyam Folknerning The Sound and the Fury romanlari asosiy tahlil materiali sifatida olinib, portret detallarining ong oqimi, ichki monolog, fokalizatsiya va parchalangan narrativ bilan aloqasi ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijasida modernistik portret qahramonning tashqi belgilarini qayd etishdan ko'ra uning ichki holati, identitet inqirozi, begonalashuvi va zamon bilan murakkab munosabatini ochishga xizmat qilishi asoslanadi.

Kalit so'zlar: modernizm, roman, portret tavsifi, poetika, konsept, psixologizm, ong oqimi, fokalizatsiya, badiiy detal, qahramon.

POETIC AND CONCEPTUAL CHARACTERISTICS OF PORTRAIT DESCRIPTIONS IN MODERNIST NOVELS

Andaqulova Nilufar Botirjon qizi

Jizzakh State Pedagogical University
3rd-year Doctoral Candidate

Annotation. This paper analyzes the evolution of portrait description in modernist novels from a traditional depiction of physical appearance into a vehicle for psychological, symbolic, and conceptual expression. Drawing on James Joyce's **Ulysses**, Virginia Woolf's **Mrs Dalloway**, Franz Kafka's **The Trial** (**Der Prozess**), and William Faulkner's **The Sound and the Fury** as primary texts, the study examines the relationship between portrait details and techniques such as stream of consciousness, interior monologue, focalization, and fragmented narrative. The research concludes that the modernist portrait serves not merely to record a character's physical traits, but to reveal their inner state, identity crisis, alienation, and complex relationship with time.

Keywords: modernism, novel, portrait description, poetics, concept, psychologism, stream of consciousness, focalization, artistic detail, character.

DOI: <https://doi.org/10.47390/ymdif-y2026v2i17/n24>

XX asr boshlarida yuzaga kelgan modernistik roman poetikasi insonni yaxlit va barqaror xarakter sifatida tasvirlash tamoyilini jiddiy ravishda qayta ko'rib chiqdi. Realistik nasrda portret ko'pincha qahramonning tashqi qiyofasi, ijtimoiy mavqei va xarakterini izohlovchi nisbatan barqaror tasviriy vosita bo'lgan bo'lsa, modernizm u subyektiv idrok, ruhiy beqarorlik va ongning uzluksiz harakati bilan bog'landi. Vulf "Modern Fiction" essesinde zamonaviy nasr oldida hayotni tashqi ketma-ketlik emas, balki ongga tushayotgan taassurotlar oqimi sifatida ifodalash vazifasini qo'yadi [1]. Shu nuqtai nazardan modernistik portret statik tavsif emas, balki qahramonning o'zini va boshqalarni qanday ko'rishi bilan shakllanadigan dinamik badiiy hodisadir.

Tadqiqotning maqsadi modernistik romanlarda portret tavsiflarining poetik tashkil topish mexanizmlarini va ularning konseptual vazifalarini aniqlashdan iborat. Bunda

portretning tashqi detal, ichki nutq, xotira, assotsiatsiya, tana sezgisi va boshqa personaj nigohi bilan qanday uyg'unlashishi asosiy masala sifatida qaraladi.

Tadqiqot materiali sifatida Joysning *Ulysses* romani, Vulfning *Mrs Dalloway* romani, Kafkaning *Der Prozess* asari va Folknerning *The Sound and the Fury* romani tanlandi [2-5]. Mazkur matnlar modernistik nasrning turli milliy ko'rinishlarini ifodalashi bilan birga, qahramon ongini tasvirlash, vaqtni subyektivlashtirish va tashqi dunyoni idrok orqali qayta yaratish tamoyillarini yaqqol namoyon etadi. Tahlilda qiyosiy-tipologik, narratologik, poetik va konseptual tahlil usullaridan foydalanildi. Rimmon-Kenanning xarakterlashtirish va fokalizatsiya haqidagi qarashlari [6], Chatmanning hikoya va diskurs munosabatiga doir nazariyasi [7], shuningdek, Lich va Shortning badiiy nasr stilistikasi bo'yicha yondashuvi [8] metodologik tayanch vazifasini bajardi.

Tahlil modernistik romanlarda portretning birinchi muhim xususiyati fragmentarlik ekanini ko'rsatadi. Qahramon ko'pincha bir martalik, to'liq tashqi tavsif orqali emas, balki matn davomida takror paydo bo'ladigan yuz ifodasi, ko'z qarashi, tana holati, kiyim, ovoz yoki harakat detali orqali shakllanadi. Bu usul inson shaxsining yakunlangan emas, doimiy ravishda qayta idrok etiladigan hodisa ekanini anglatadi. *Mrs Dalloway*da Klarissaning tashqi qiyofasi uning o'z tanasi, yoshi, xotiralari va boshqa kishilarning nigohi bilan almashib boruvchi tasvirlar orqali ochiladi. Natijada portret vaqt bilan bog'langan psixologik konstruksiyaga aylanadi.

*Ulysses*da esa portret tavsifi tashqi ko'rinish bilan ichki nutqning uzviy almashinuvi orqali quriladi. Personajning tanasi faqat jismoniy obyekt emas; u xotira, kundalik tajriba, jinsiylik, uyat, o'zini anglash va shahar makoni bilan bog'lanadigan semantik markaz vazifasini bajaradi. Shuning uchun Joys poetikasida portret detalining ma'nosi uni kuzatayotgan ong holatiga qarab o'zgaradi. Bu holat Rimmon-Kenan ta'kidlagan fokalizatsiya hodisasi bilan bevosita bog'liq: tasvir nimaning ko'rsatilishidan tashqari, kimning idroki orqali ko'rsatilayotganiga ham bog'liq [6].

Kafkaning *Der Prozess* romanida portret detali begonalashuv va ekzistensial noaniqlik konseptlarini kuchaytiradi. Personajlarning tashqi qiyofasi ko'pincha to'liq individual portret sifatida emas, balki bezovtalik tug'diruvchi, g'alati yoki takrorlanuvchi belgilar orqali beriladi. Bunday tasvir insonni tizim ichida shaxs sifatida emas, mavhum munosabatlarning qismi sifatida ko'rsatadi. Folknerda esa portretning konseptual vazifasi xotira va subyektiv vaqt bilan yanada kuchli bog'lanadi. Bir personajning qiyofasi turli narratorlar ongida turlicha aks etishi natijasida yagona va obyektiv portret buziladi; uning o'rnida bir nechta qarashlar kesishgan ko'p qatlamli obraz yuzaga keladi.

Natijalar modernistik portretning poetik tabiati klassik tavsifdan uch asosiy jihati bilan farqlanishini ko'rsatadi. Avvalo, unda tashqi qiyofa ichki psixologik jarayondan ajratilmaydi. Shuningdek, portret narratorning xolis ma'lumoti emas, fokalizatsiyalangan idrok mahsuliga aylanadi. Jismoniy detal esa ko'pincha konseptual yuk oladi: qarish vaqtning qaytmasligini, tana begonalashuvni, nigoh kommunikativ uzilishni, kiyim esa ijtimoiy rol va individual identitet o'rtasidagi ziddiyatni ifodalashi mumkin.

Auerbach XX asr nasrida kundalik voqelikning ong qatlamlari orqali chuqurlashishini Virjiniya Vulf ijodi misolida ko'rsatadi [9]. Bu qarash modernistik portretni ham tushuntirishga imkon beradi: tashqi belgining ahamiyati uning fotografik aniqligida emas, balki ong, vaqt va xotira bilan hosil qiladigan semantik aloqasidadir. Demak, portret tavsifi modernistik romanda

personajni "ko'rsatish" vositasidan inson mavjudligini talqin qilish vositasiga o'tadi. Bunda portretning poetik funksiyasi tasvirning o'zida emas, uning narrativ kontekst bilan munosabatida ochiladi. Bir xil tashqi belgi turli xotira, ichki nutq yoki boshqa personaj nigohida yangi ma'no kasb etishi mumkin. Shu bois modernistik portret semantik jihatdan harakatchan bo'lib, qahramonning barqaror qiyofasini emas, uning o'zgaruvchan ruhiy va konseptual holatini ifodalaydi.

Modernistik romanlarda portret tavsifi qahramon tashqi ko'rinishining statik tasviri bo'lib qolmay, badiiy tafakkurning murakkab poetik va konseptual mexanizmiga aylanadi. Fragmentarlik, fokalizatsiya, ichki monolog, ong oqimi va subyektiv vaqt portretning tuzilishini belgilaydi. Tana, yuz, nigoh, kiyim va harakat kabi detallar psixologik holatni ifodalash bilan birga identitet, begonalashuv, xotira, vaqt va insonning ijtimoiy muhit bilan munosabati kabi konseptlarni ham shakllantiradi. Shu sababli modernistik portretni faqat tavsifiy unsur sifatida emas, balki roman semantikasini tashkil etuvchi muhim konseptual kod sifatida o'rganish maqsadga muvofiqdir.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Woolf V. The Common Reader. – New York : Harcourt, Brace and Company, 1925.
2. Joyce J. Ulysses. – Paris : Shakespeare and Company, 1922. – 732 p.
3. Woolf V. Mrs Dalloway. – London : The Hogarth Press, 1925.
4. Kafka F. Der Prozess. – Berlin : Verlag Die Schmiede, 1925.
5. Faulkner W. The Sound and the Fury. – New York : Jonathan Cape and Harrison Smith, 1929.
6. Rimmon-Kenan S. Narrative Fiction: Contemporary Poetics. – 2nd ed. – London ; New York : Routledge, 2002. – 204 p.
7. Chatman S. Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film. – Ithaca ; London : Cornell University Press, 1978. – 277 p.
8. Leech G. N., Short M. H. Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose. – 2nd ed. – Harlow : Pearson Longman, 2007. – 404 p.
9. Auerbach E. Mimesis: The Representation of Reality in Western Literature / transl. by W. R. Trask. – Princeton : Princeton University Press, 1953. – 563 p.

YANGI DAVR ILM-FANI: INSON UCHUN INNOVATSION G'OYA VA YECHIMLAR

XVII RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI MATERIALLARI

2026-yil, sentyabr

Mas'ul muharrir: *F.T.Isanova*
Texnik muharrir: *N.Bahodirova*
Diszayner: *I.Abdihakimov*

Yangi davr ilm-fani: inson uchun innovatsion g'oya va yechimlar.

XVII Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami.

2-jild, 17-son (14-sentyabr, 2026-yil). – 132 bet.

Mazkur nashr ommaviy axborot vositasi sifatida 2025-yil, 8-iyulda
C-5669862 son bilan rasman davlat ro'yaxatidan o'tkazilgan.

ISSN: 3093-8791 (onlayn)

Elektron nashr: <https://konferensiyalar.com>

Konferensiya tashkilotchisi: "Scienceproblems Team" MChJ

Konferensiya o'tkazilgan sana: 2026-yil, 11-sentyabr.

Barcha huquqlar himoyalangan.
© Science problems team, 2026-yil.
© Mualliflar jamoasi, 2026-yil.